

Modern History Archives
Archiw Najnowszej Historii
Fond Filiz sprawa D12

Да пытання аб партыйнай, грамадска-палітычнай

і навукова-педагагічнай дзейнасці

Усевалада Макаравіча Ігнатоўскага

Усевалад Макаравіч Ігнатоўскі – выдатны дзяржаўны і грамадскі дзеяч Беларусі, адзін з вядомых гісторыкаў рэспублікі, акадэмік Акадэміі навук БССР.

Нарадзіўся У.М.Ігнатоўскі 19 красавіка 1881 года ў в.Токары Брэсцкага нав. Гродзенскай губ. у сям'і народнага настаўніка (пазней бацька стаў святаром), беларус. Вучыўся ў Віленскім духоўным вучылішчы, потым у семінары. Удзельнічаў у рэвалюцыйных выступленнях моладзі. За адно з такіх выступленняў быў "подстрижен тупой машинкой", за ўдзел у другім – звольнены з Віленскай семінары. Затым вучыўся ў Магілёўскай семінары і скончыў яе ў 1902 годзе. З 1902 да 1905 года быў студэнтам гісторыка-філалагічнага факультэта Пецярбургскага ўніверсітэта. Будучы ў Пецярбургу, спачуваў народніцтву, удзельнічаў у антыўрадавых дэманстрацыях, за што ў 1904 годзе быў зняволены і знаходзіўся ў турме два месяцы. У лютым 1905 года як палітычна непадзейны быў высланы са сталіцы на месца жыхарства ў Гродзенскую губерню. Адсюль у тым самым годзе У.М.Ігнатоўскі пераехаў у Вільню, дзе браў актыўны ўдзел у працы мясцовай эсэраўскай арганізацыі. У партыі эсэраў быў да верасня 1918 года /1/.

У 1906 годзе У.Ігнатоўскаму ўдалося ўзнавіць вучобу ў Пецярбургскім універсітэце. Тут ён актыўна ўдзельнічаў у працы эсэраўскай арганізацыі – вёў агітацыю, браў удзел у забастоўках і дэманстрацыях, у друкаванні і распаўсюджванні лістовак. Увосень 1907 года быў высланы ўладамі ў Аланецкую губерню (цяпер Архангельская вобласць). У 1908 годзе па фальшым пасведчанні аб палітычнай неадзейнасці паступіў у Др'еўскі (цяпер Тартускі) універсітэт, які скончыў у 1911 годзе.

Наступны этап жыцця У.М.Ігнатоўскага звязаны з педагагічнай дзейнасцю. У 1911-1914 гадах ён працуе выкладчыкам Вілен-

1/ З анкеты. ЦДА ІМЛ пры ЦК КПСС, ф.6, воп.2, д.5468, т.2, л.21.

скай прыватнай гімназіі, тут працягвае падпольную эсэраўскую працу. Затым, да 1917 года, - выкладчык Менскага настаўніцкага інстытута (у 1915 годзе інстытут быў эвакуіраваны ў Яраслаўль і знаходзіўся там да лета 1918 года), а ў 1917-1920 гадах - выкладчык і старшыня педсавета Менскага пед'інстытута.

У 1915 годзе У.М.Ігнатоўскі ўступіў у аўтаномную эсэраўскую арганізацыю "Наш край", якая ўзнікла пры Менскім настаўніцкім інстытуце. Гэтая арганізацыя згуртоўвала, у асноўным, моладзь-навучэнцаў і вясковую інтэлігенцыю. У маі 1917 года яна прыняла назву "Маладая Беларусь". У праграмных і тактычных пытаннях (да заснавання партыі беларускіх эсэраў) арганізацыя трымалася леванародніцкага кірунку і арыентавалася на Беларуска-Сацыялістычную Грамаду /1/. У кіраўнічае ядро "Маладой Беларусі" уваходзілі У.М.Ігнатоўскі, С.Г.Булат (пазней сакратар ЦК КП(б)Б), М.С.Кудзелька (Міхась Чарот), вядомы беларускі паэт, рэдактар газеты "Савецкая Беларусь".

Лютаская рэвалюцыя застала У.М.Ігнатоўскага ў Яраслаўлі. Тут, застаўчыся на платформе левых эсэраў /2/, ён удзельнічаў у рабочых і салдацкіх дэманстрацыях, а затым і ўстаўленні Савецкай улады. Пасля Кастрычніцкай рэвалюцыі праявіў цікавасць да беларускага нацыянальнага руху. У 1918 годзе наладзіў кантакты з Цэнтральным Бюро беларускіх камуністычных секцый і Белнецкам у Маскве, але на-ранейшаму заставаўся ў партыі эсэраў.

У 1918 годзе разам з працаўнікамі педагагічнага інстытута У.М.Ігнатоўскі вярнуўся ў Менск, які быў тым часам пад нямецкай акупацыяй. Тут ён далучаецца да беларускага нацыяналістычнага руху і удзельнічае ў стварэнні партыі беларускіх эсэраў (БПС-Р), якая ўзнікла на базе леванародніцкага крыла Беларускай Сацыялістычнай Грамады. У верасні 1918 года ўвайшоў у склад БПС-Р ад арганізацыі "Маладая Беларусь", якая стала да гэтага часу аўтаномнай арганізацыяй БПС-Р. У ЦК эсэраўскай партыі У.М.Ігнатоўскі займаў крайне левыя пазіцыі, выступаў за наладжанне кантактаў з партыяй бальшавікоў, што дзейнічала ў падполлі.

1/ ЦДА ІМЛ пры ЦК КПСС, ф.6, воп.2, д.5468, т.1, л.

2/ З аўтабіяграфіі.

Пасля выгнання нямецкіх акупантаў У.М.Ігнатоўскі не выйшаў палітычнай актыўнасці. У 1919 годзе, да акупацыі Менска польскімі інтэрвентамі, ён актыўна ўдзельнічаў у культурным будаўніцтве – вёў педагагічную працу, ствараў курсы беларусазнаўства, садзейнічаў адкрыццю беларускіх школ, культурна-асветных устаноў і г.д.

У перыяд беланольскай акупацыі У.Ігнатоўскі ўсімі сіламі садзейнічае нацыянальнай барацьбе супроць інтэрвентаў. З ягонаў ініцыятывы ў снежні 1919 года "Маладая Беларусь" парвала сувязі з партыяй беларускіх эсэраў і далучылася да ўзброенай барацьбы з беланальцамі. Гэтым часам У.М.Ігнатоўскі стварыў Беларускаю Камуністычную Арганізацыю (БКА). На яго прапанове 1 студзеня 1920 года ў Менску была створана "пяцёрка" БКА, якая часова ўзяла на сябе функцыі ЦК БКА і заявіла аб прызнанні праграмы і тактыкі РКП(б). У праграмным дакуменце, напісаным У.М.Ігнатоўскім, адзначалася, што БКА "дамагаецца ладу Савецкай Беларускай рэспублікі, спадзеючыся на дапамогу Савецкай Расіі, з якой Савецкая Беларусь знаходзіцца ў федэратыўнай сувязі" /1/.

У канцы летага 1920 года на нарадзе ў Менску прадстаўнікі "пяцёрка" выбралі сталы ЦК БКА на чале з У.М.Ігнатоўскім. На акупаванай тэрыторыі "пяцёркі" працавалі ў нацыянальна супольна з бальшавікамі, арганізоўвалі паўстанцкі рух. Беларуская Камуністычная Арганізацыя, якая налічвала каля дзвух тысяч членаў, дзейнічала ў асноўным на тэрыторыі Менскай і Гродзенскай губерняў.

Пад кіраўніцтвам У.М.Ігнатоўскага ЦК БКА наладзіў сувязь з Раўваенсаветам Заходняга фронту і ўвёў сваіх прадстаўнікоў у Паўстанцкі камітэт – міжпартыйны цэнтр для падрыхтоўкі ўзброенага паўстання ў тыле польскіх інтэрвентаў. У гэты камітэт увайшлі таксама прадстаўнікі ЦК Кампартыі Літвы і Беларусі, Менскай нацыянальнай бальшавіцкай арганізацыі, левых эсэраў Літвы і Беларусі. Разам з тым ЦК БКА паводле ініцыятывы У.М.Ігнатоўскага зрабіў захады да аб'яднання з Кампартыяй Літвы і Беларусі. На паседжаннях ЦК БКА быў вырацаваны план супольнай працы з

1/ ПА ЦК пры ЦК КПБ, ф.4, воп.1, д.784, л.2.

падпольшымі бальшавіцкімі арганізацыямі і інструкцыі для губе-
ранскіх, павятовых і валасных паўстанцкіх камітэтаў /1/.

6 ліпеня 1920 года, напярэдадні вызвалення Менска, ЦК
КП(б) Літвы і Беларусі прыняў рашэнне пра аднаўленне савецкай
дзяржаўнасці Беларусі. Да моманту выгнання інтэрвентаў (11 лі-
пеня 1920 года) была выпрацавана "Дэкларацыя пра абвясчэнне не-
залежнасці Савецкай Сацыялістычнай Рэспублікі Беларусі". Як
старшыня ЦК БКА, што стаяў на платформе бальшавіцкай партыі, у
выпрацоўцы гэтай дэкларацыі браў удзел і У.М.Ігнатоўскі /2/.
31 ліпеня 1920 года дэкларацыя была ўрачыста абвешчана на пасе-
джанні ў Менску. Яна пацвердзіла аднаўленне Савецкай улады на
Беларусі і заявіла, што БССР будзеца "на прынцыпах дыктатуры
пралетарыяту і выкарыстання ўсяго воінства Савецкай Расіі". Дэк-
ларацыя поўнасьцю аднаўляла асноўныя палажэнні пра арганізацыю
народнагаспадарчага жыцця, абвешчаныя 1 студзеня 1919 года ў
Маніфэсце Часовага рабоча-сялянскага ўрада Беларусі, выказалася
за ўмацаванне ваенна-палітычнага саюза савецкіх рэспублік.

Гэты польскай акупацыі мелі вырашальнае значэнне ў жыцці і
дзеінасці У.М.Ігнатоўскага. Гэтым часам адбыўся карэны пералом
у ягоным светапоглядзе. У ідэйна-палітычным аспекце ён праішоў
пых ад левага эсэра з праявай нацыянальнай абмежаванасці да
бальшавіка. Натуральна, што на падставе рашэння Менскай партый-
на-арганізацыйнай тройкі аб прыёме ў Кампартыю былых членаў БКА
У.М.Ігнатоўскі 30 ліпеня 1920 года ўступіў у РКП(б) /3/.

Як камуніст У.М.Ігнатоўскі накіроўваецца на адказныя паса-
ды савецкага дзяржаўнага і культурнага будаўніцтва. Са жніўня
да снежня 1920 года ён - народны камісар земляробства і адначас-
ова член Белрэўкома, са снежня 1920 да лютага 1926 года - на-
родны камісар асветы. Паралельна з кіраваннем камісарыята асве-
ты ён з лістапада 1924 да лютага 1926 года загадвае агітацыйна-
прапагандысцкім аддзелам ЦК КПС(б). Амаль тры гады - з лютага

1/ ПА ІІІ пры ЦК КПС, ф.4, воп.1, д.784, л.3,16,17.

2/ Тамсама, воп.2, д.3, л.8.

3/ Тамсама, воп.1, д.40, л.4.

1926 да снежня 1928 года - У.М.Ігнатоўскі ўзначальвае прэзідыум Інстытута беларускай культуры, а з 1927 года становіцца яго прэзідэнтам. З 1923 года ён уваходзіў у камісію ЦК КПБ па нацыянальным пытанні /1/. На пленумах і з'ездах Кампартыі Беларусі неаднаразова выбіраўся ў склад камісіі па падрыхтоўцы пытанняў нацыянальнай палітыкі. З пераўтварэннем Інбелкульту ў Беларускаю Акадэмію навук у 1929 годзе У.М.Ігнатоўскі выбіраецца яе прэзідэнтам і знаходзіцца на гэтай пасадзе да студзеня 1931 года.

На III-XIII з'ездах Кампартыі Беларусі (1920-1930 гг.) У.М.Ігнатоўскі выбіраўся ў склад членаў ЦК. На VIII з'ездзе КП(б)Б (май 1924 года) быў выбраны дэлегатом з вырашальным голасам на XIII з'езд РКП(б). Прадстаўляў Кампартыю Беларусі на V кангрэсе Камінтэрна /2/. З лістапада 1924 да кастрычніка 1930 года быў членам Бюро ЦК КП(б)Б. Уваходзіў у бюро дапамогі КПЗБ, членамі якога, побач з ім, былі А.Р.Чарвякоў, В.А.Багушкі, А.М.Асаткін, А.І.Крыніцкі, А.С.Славінскі.

У 1920-1929 гадах У.М.Ігнатоўскі выбіраўся дэлегатом на II-IX Усебеларускія з'езды Саветаў, з сакавіка 1924 да снежня 1930 года быў членам ЦК і Прэзідыума ЦК БССР. У 1922-1929 гадах быў дэлегатом I-V Усесаюзных з'ездаў Саветаў, выбіраўся членам ЦК, у 1924 годзе быў у складзе Прэзідыума ЦК СССР.

У.М.Ігнатоўскі неаднаразова выступаў на з'ездах Кампартыі Беларусі па пытаннях нацыянальна-культурнага будаўніцтва ў рэспубліцы: на VII з'ездзе ў сакавіку 1923 года ў спрэчках па дакладзе "Нацыянальныя моманты ў дзяржаўным і партыйным будаўніцтве" /3/; на XI з'ездзе ў лістападзе 1927 года з дакладам "Вынікі нацыянальна-культурнага будаўніцтва і палітасветработы" /4/; на XII з'ездзе ў лютым 1929 года ў спрэчках па справах ЦК /5/; на XIII з'ездзе ў чэрвені 1930 года ў спрэчках па дакладзе

1/ ПА ІІІ пры ЦК КПБ, ф.4, воп.3, д.5, л.300.

2/ Тамсама, д.3, л.227.

3/ ПА ІІІ пры ЦК КПБ, ф.4, воп.2, д.21, лл.196-200.

4/ Тамсама, д. 53, лл.737-753.

5/ Тамсама, д.60, лл.201-203.

ЦКК /1/. З дакладамі пра народную асвету У.М.Ігнатоўскі выступіў на ІV (1922 год) і V (1924 год) Усебеларускіх з'ездах Саветаў.

Аналіз выступленняў У.М.Ігнатоўскага на партыйных з'ездах і пленумах ЦК КП(б)Б дазваляе зрабіць выснову пра тое, што ён строга прытрымліваўся агульнапартыйнай лініі, не саступаў з прынцыповых партыйных пазіцый.

З 1922 года У.М.Ігнатоўскі з'яўляецца прафесарам Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта, у 1927-1929 гадах - старшынёю таварыства марксістаў Беларусі, у 1924-1930 гадах - членам камісіі па перакладзе твораў У.І.Леніна на беларускую мову /2/.

У.Ігнатоўскі зрабіў вялікі ўклад у распрацоўку гісторыі Беларусі. Ён напісаў болей за 30 навуковых прац. Найбольш буйныя з іх наступныя:

Кароткі нарыс адраджэння Беларусі. Менск, 1921;

Кароткі нарыс гісторыі Беларусі. Менск, 1921-1927 (5 выданняў);

Гісторыя Беларусі ў канцы 19 - пачатку 20 ст. Менск, 1928 (3 выданні);

Матывы лірыкі Міхася Чарота. Менск, 1922;

Беларусь. Менск, 1924-1927 (4 выданні);

1863 год на Беларусі. Менск, 1930.

У першых сваіх працах У.М.Ігнатоўскі асвятляў гісторыю Беларусі з пазіцыі рэвалюцыйнага дэмакрата, не бачыў складанасцяў сацыяльнага развіцця на розных гістарычных этапах. У гэтых ягоных працах няма марксісцкай характарыстыкі эпохі, гістарычныя падзеі разглядаюцца галоўным чынам з пункту гледжання нацыянальных, а не класавых дачыненняў. Гэта тлумачыцца тым, што ён як гісторык фармаваўся ў дарэвалюцыйны час і адразу не мог авалодаць марксісцкай метадалогіяй. Такая асаблівасць была адзначана і ў яго партыйнай характарыстыцы, напісанай 21 студзеня 1923 года сакратаром ЦК КП(б)Б В.А.Багуцкім. У характарыстыцы, у прыватнасці, адзначалася: "Карыстаюцца вялікай папулярнасцю ся-

1/ Па ІІІ пры ЦК КПБ, ф.4, воп.2, д.71, лл.412-416.

2/ Тамсама, воп.3, д.1, л.74.

род беларускай інтэлігенцыі і грамадскіх колаў. Добра ведае грамадскасць і інтэлігенцыю. Гісторык Беларусі, мае свае прынцыпы, нядаўна зацверджаны прафесарам. Тэарэтычна адукаваны, але не заўсёды ўмее арыентавацца ў палітычных абставінах, кіруючыся марксісцкім метадам" /1/.

Да сярэдзіны 20-х гадоў, авалодаўшы разуменнем сутнасці гістарычнага працэсу і развіцця класовай барацьбы, У.М.Ігнатоўскі ў сваіх апошніх працах, асабліва ў манаграфіі "1863 год на Беларусі", асветляў гісторыю Беларусі з паслядоўных марксісцкіх пазіцый, даў правільную ацэнку сацыяльнага характару, прычын і класавых сіл паўстання 1863 года. Канцэпцыя У.М.Ігнатоўскага пра гэтае паўстанне была паглыблена і развіта ў пасляваенны перыяд савецкімі даследчыкамі А.П.Смірновым, І.М.Лугчынікім, М.М.Улашчыкам і іншымі. У перавыдадзеных кнігах па гісторыі Беларусі і артыкулах, апублікаваных у другой палове 20-х гадоў у часопісах "Полымя", "Маладзьяк", "Наш край", У.М.Ігнатоўскі з марксісцкіх пазіцый паказаў рэвалюцыйную ролю рабочага класа, ролю сялянства як саюзніка пралетарыяту ў буржуазна-дэмакратычнай рэвалюцыі, падкрэсліваў гістарычную неабходнасць сацыялістычнай рэвалюцыі і диктатуры пралетарыяту.

Пра пазіцыю У.М.Ігнатоўскага сведчыць ягоная заява на пасяджанні Прэзідыума ЦК КП(б)Б у лістападзе 1930 года, дзе разглядалася яго персанальная справа. Ён гаварыў: "Я лекцыі ў апошнія гады канчаткова перарабіў ва ўніверсітэце... Там кожны год бывае справаздача, дакладней, адбываецца разбор студэнтамі, што і як прафесар чытаў. У мяне летась былі дзве аўдыторыі, па-залетась таксама; ужо ў мінулым годзе камуністаў было ледзь не большасць, і мае лекцыі былі прызнаны лекцыямі правільнымі, значыцца, я чытаў правільна" /2/.

Сказанае У.М.Ігнатоўскім не адмаўлялі і члены Прэзідыума ЦК КП(б)Б.

Ён быў адзін з першых беларускіх гісторыкаў, якія разглядалі нацыянальнае пытанне ў Расіі ў эпоху імперыялізму як складовую частку класовай барацьбы працоўных і эксплуатаваных масаў

1/ ЦІА ІМЛ пры ЦК КПСС, ф.6, воп.2, д.5463, т.2, л.5.

2/ Тамсама, т.1, л.4.

за ўладу рабочага класа і працоўнага сялянства. На памылковых пазіцыях, наадварот, стаяў А.Р.Чарвякоў, які ў сваёй кнізе "За ўладу Саветаў", якая выйшла ў 1927 годзе, сцвярджаў, што "галоўным пунктам барацьбы паміж рэвалюцыйнымі і контррэвалюцыйнымі сіламі за далейшыя шляхі рэвалюцыі было нацыянальнае пытанне" (с.34). У ленінскай нацыянальнай палітыцы Камуністычнай партыі і Савецкага ўрада У.М.Ігнатоўскі бачыў прыклад вырашэння нацыянальнага пытання і заяўляў, што "толькі ў Савзе ССР прыгнечаныя нацыі знаходзяць сацыяльнае і нацыянальнае вызваленне".

У.М.Ігнатоўскі, такім чынам, у другой палове 20-х гадоў здолеў канчаткова пераадолець уплыў буржуазнай гісторыяграфіі і стаў першым гісторыкам, які асвятляў гісторыю Беларусі з марксісцкіх пазіцый. Гэта падкрэсліваў у юбілейным артыкуле, прысвечаным вынікам развіцця грамадска-палітычнай навукі за 10 гадоў Савецкай улады, С.Я.Вальфсон. Ён характарызаваў працы У.М.Ігнатоўскага па гісторыі Беларусі як "першы марксісцкі курс беларускай гісторыі" /1/. Ягонныя працы ў 20-я гады былі асноўнымі навучальнымі дапаможнікамі ў ВНУ рэспублікі па курсе гісторыі Беларусі.

Наасобныя тэарэтычныя пралікі, дапушчаныя У.М.Ігнатоўскім у тым часе, у большасці выпадкаў тлумачацца станам і ўзроўнем развіцця гістарычнай навукі, якая рабіла толькі першыя крокі ў асваенні марксісцка-ленінскай канцэпцыі гістарычнага працэсу, а таксама вузкасцю крыніцавай базы і адсутнасцю кваліфікаваных марксісцкіх навуковых кадраў.

У.М.Ігнатоўскі двойчы праходзіў чыстку - у 1924 годзе, у час праверкі і чысткі парт'ячэек савецкіх устаноў, і ў 1929 годзе, калі ЦКК УКП(б) правярала кіраўнічыя партыйныя і савецкія кадры Беларусі. Матэрыялы чыстак, што датычаць У.М.Ігнатоўскага, у Цэнтравым Інстытута гісторыі партыі пры ЦК КПБ не захаваліся. Аднак шмат якія ўскосныя факты, пачэрпнутыя пераважна са стэнаграммы допыту У.М.Ігнатоўскага ў ЦКК КП(б)Б у кастрычніку-ліста-

1/ Вальфсон С.Я. Марксісцкая навуковая праца ў БССР за 10 гадоў (1918-1928 гг.). - Марксісцкі зборнік, 1929, №1, с.12.

падзе 1930 года і з матэрыялаў Бюро ЦК КП(б)Б, сведчаць, што У.М.Ігнатоўскі не выключыўся з партыі і не меў партыйных спагнаньняў. Як відаць са стэнаграфамы дошты яго, ён не хаваў сваёй прыналежнасці да партыі эсэраў і самакрытычна ставіўся да пачасных няправільных тэарэтычных палажэньняў у сваіх навуковых працах, у прыватнасці, крытыкаваў пашыраную на пачатку 20-х гадоў тэорыю "адраджэньня" /1/.

27 лістапада 1924 года ЦК Кампартыі Беларусі паставіў "шырока адзначыць юбілей У.М.Ігнатоўскага, правёўшы яго праз партыйныя і культурна-асветныя ўстановы і арганізацыі з шпрыхім удзелам рабочых і сялян". У паставіўленні Бюро ЦК падкрэслівалася: "Юбілей правесці пад лозунгам дасягнення нацыянальнай палітыкі работніцка-сялянскай дзяржавы" /2/. У "Дадатку да палітліста ЦК КП(б)Б №1 (за кастрычнік-лістапад 1924 г.)" адзначалася, што мэта гэтага юбілею - паказаць, "як лепшыя, найбольш рэвалюцыйныя элементы народніцкіх груп, такія, як тав.Ігнатоўскі, зразумелі, што пралетарская рэвалюцыя, адзіны шлях вызвалення найбяднейшых і сярэдніх сялян ад прыгнёту капіталу і паноў, што сялянства павінна ісці за рабочым класам пад яго кіраўніцтвам" /3/. ЦК паставіў перад партыйнымі арганізацыямі задачу "звязаць юбілей 30-гадовай культурна-педагагічнай і рэвалюцыйнай дзейнасці тав.Ігнатоўскага з гадавінай абвяшчэння БССР" /4/.

4 мая 1925 года Бюро ЦК КП(б)Б прыняло рашэнне пра скліканне канферэнцыі дзеячоў навукі і мастацтва рэспублікі. Было прадугледжана, што яна адбудзецца ў Менску ў 1926 годзе. На гэтым самым паседжанні Бюро ЦК для падрыхтоўкі канферэнцыі зацвердзіла камісію ў складзе трох членаў Бюро: П.Д.Мядзведзя - старшыні ДІУ рэспублікі, С.М.Гесена - намесніка загадчыка аддзела агітацыі і прапаганды ЦК, і У.М.Ігнатоўскага. Бюро прыняло рашэнне запрасіць на канферэнцыю прадстаўнікоў беларускай

1/ ЦПА ІМЛ пры ЦК КПСС, ф.6, воп.2, д.5468, лл.133-140.

2/ ЦПА ІМЛ пры ЦК КПБ, ф.4, воп.3, д.4, л.345.

3/ ЦПА ІМЛ пры ЦК КПСС, ф.6, воп.2, т.2, д.5468, л.30.

4/ Тамсама, л.30.

эміграцыі і замежных вучоных /1/. Пасля стараннай падрыхтоўкі, якая працягвалася больш за год, Інстытут беларускай культуры склікаў у канцы 1926 года акадэмічную канферэнцыю. З дакладам на ёй выступіў і У.М.Ігнатоўскі. У цэлым ягонь даклад быў вытрыманы ў партыйным духу і адпавядаў агульнапартыйнай лініі. Але ў ходзе працы канферэнцыі выявіліся нацыяналістычныя і празаходнія тэндэнцыі. Пасля, у 1930 годзе, ЦК КП(б)Б усю адказнасць за ўзнікненне гэтых тэндэнцый усклаў на У.М.Ігнатоўскага, хоць персанальна за працу канферэнцыі адказвалі ўсе члены камісіі - П.Д.Мядзведзь, С.М.Гесен і У.М.Ігнатоўскі.

У другой палове 20-х гадоў у партыйнай арганізацыі рэспублікі абвастрылася фракцыйная барацьба. Актывізавалі сваю дзейнасць трацкісты. Іхнае ядро складалі ў асноўным былыя бундаўцы, якія ўвайшлі ў партыю ў 1921 годзе, а таксама былыя члены Яўрэйскай камуністычнай партыі ("Паалей-Цыён"). Пад канец 20-х гадоў у Кампартыі рэспублікі аформіўся і правы ўхіл, прадстаўнікі якога злучыліся з беларускай нацыяналістычнай інтэлігенцыяй (В.Ластоўскім, Я.Лёсікам, С.Некрашэвічам, І.Цвікевічам і іншымі). Гэтым часам працягвалі дзейнічаць у падполлі сіянісцкія партыі - Сіянісцка-сацыялістычная (ССП) і Сіянісцка-працоўная (СПП). Падпольная антысавецкая дзейнасць гэтых партый злучалася з адкрытай падрыўной работай трацкісцкіх і яўрэйскіх шавіністычных элементаў, якія прабраліся ў КП(б)Б. На варожых пазіцыях заставалася і духавенства. Старшыня ЦВК БССР А.Р.Чарвякоў на паседжанні ЦВК Саюза ССР у дакладзе "Аб рабоце ўрада Беларускай ССР" адзначаў, што "асноўнымі контррэвалюцыйнымі сіламі ў Беларусі з'яўляюцца духавенства, затым - сіяністы. Мы лічым, што імі праводзіцца арганізаваная і планамерная праца. Трацяя контррэвалюцыйная сіла - антысавецкі настроеная інтэлігенцыя" /2/.

Усё гэта, натуральна, ускладняла ідэйна-палітычную абстаноўку ў рэспубліцы. Кансалідацыя, з аднаго боку, трацкістаў, бундаўцаў і сіяністаў, а з другога - беларускіх нацыяналістыч-

1/ Па ІГІ пры ЦК КПБ, ф.4, воп.3, д.162, лл.234, 249, 250.

2/ Гл.: Польша, 1926, № 5-6, с.55.

ных элементаў пераінкавала правядзенню ленінскай нацыянальнай палітыкі ў БССР. Адлюстраваннем гэтага было ўтварэнне нацыянальных груп у КП(б)Б. Да другой паловы 20-х гадоў у кіраўніцтве Кампартыі склаліся беларуская, яўрэйская і польская групы, вакол якіх аб'ядналася беспартыйная інтэлігенцыя. (Што да дзейнасці беларускай групы, дык яна адлюстравана ў матэрыялах ЦК КП(б)Б за 1930-1931 гг. Матэрыялы ж пра яўрэйскую і польскую групы ў Цэнтравым Інстытута гісторыі партыі пры ЦК КПБ, на жаль, не захаваліся.)

На паседжанні Прэзідыума ЦК КП(б)Б у кастрычніку 1930 года другі сакратар ЦК І.А.Васілевіч заявіў: "Калі ўзяць 1927-1928-1929 гады, мне справа ўяўляецца такім чынам, што была група таварышаў, якіх аб'ядноўваў Бейлін (заг.яўбіро ЦК КП(б)Б). Гэтая група лічыла, што існуе недаацэнка нацыянальнага пытання ў дачыненні да яўрэйскага насельніцтва, што спіскае рамкі для гаспадарчага будаўніцтва яўрэяў, для ўдзелу ў сацыялістычным будаўніцтве яўрэйскіх масаў, і што ЦК у гэтай сувязі праводзіць лінію ўціску. Я не ведаю, збіралася гэтая група ці не збіралася, але дастаткова яскрава было відаць. Вельмі часта бюро ЦК пры вырашэнні пытання яўрэйскага сутыкалася з падрыхтаванай думкай пэўнай групы" /1/.

Гэта ўспосна пацвярджаў і А.Р.Бейлін - загадчык яўбіро ЦК КП(б)Б. У выступленні на XIII з'ездзе КП(б)Б (чэрвень 1930 года) ён, хоць і ў агульных словах, вымушаны быў прызнаць, што "у паасобных зв'язках нашай партыі яшчэ не змыты бундаўскія і сіянісцкія настроі і ідэалогія" /2/.

У гэтай абстаноўцы важнай умовай ажыццяўлення ленінскай нацыянальнай палітыкі была беларусізацыя - комплекс захадаў па развіцці нацыянальнай культуры, мовы, школы, па вылучэнні кадраў у партыйны і савецкі апарат, у тым ліку і кіраўнічых, з карэннага насельніцтва. Антысавецкія навіністычныя элементы пераінкавалі ажыццяўленню беларусізацыі. Як адзначалася ў рэзалюцыі Пленума ЦК КП(б)Б (кастрычнік 1926 года) па дакладзе "Пра нацыянальную палітыку", з якім выступіў сакратар ЦК А.І.Крыніц-

1/ Па ЦУІ пры ЦК КПБ, ф.15, воп.23, д.9, л.39.

2/ Тамсама, ф.4, воп.2, д.71, л.364.

кі, гэтыя элементы разглядалі беларусізацыю як прымусовае насаджэнне беларускай культуры, у першую чаргу беларускай мовы, і заняцбанне інтарэсаў і патрэбаў іншых нацыянальнасцяў /1/.

Такія погляды знайшлі адлюстраванне ў некаторых публікацыях і выступленнях трацкістаў і яўрэйскіх нацыяналістаў. Напрыклад, у часопісе "Рэволюцыя і культура" за 1929 год дацэнт БДУ І.Славін паспрабаваў абгрунтаваць іх тэарэтычна. Ён пісаў, што "большасць пралетарыату Савецкай Беларусі паводле свайго складу з'яўляецца яўрэйскай і адсюль рабіў выснову, што вылучэнне беларусаў на кіраўнічыя пасады ў партыйным і дзяржаўным апаратах аслабляе дыктатуру пралетарыату і ўзмацняе ўплыў сялянства ў грамадска-палітычным жыцці рэспублікі" /2/.

Гэтыя ідэі ў завуалюванай форме праводзілі ў сваіх друкаваных і вусных выступленнях С.Агурскі (заг.Гістпартам ЦК КП(б)Б), А.Вайнгтэйн (былы лідэр Бунда, нам.старшыні СНК БССР), А.Бейлін (заг.яўбіро ЦК КП(б)Б), Н.Бухбіндэр (выкладчык БДУ), М.Фрумкіна (нам.наркома асветы БССР), М.Літвакоў (рэдактар газеты "Эмес") і іншыя былыя бундаўцы і сіяністы. Такім чынам, было відавочнае імкненне пэўнай групы асобаў пад прыкрыццём хлусліва вытлумачанага марксіска-ленінскага палажэння аб дыктатуры пралетарыату прыбраць з найважнейшых пасадаў адданы Савецкай уладзе беларускія кадры і замяніць іх шавіністычнымі элементамі.

У момант абвостранай барацьбы вакол гэтых пытанняў 9 мая 1929 года ў Менск прыбыла камісія ЦК ВКП(б) па абследаванні практыкі нацыянальнага будаўніцтва ў Беларусі. У камісію ўваходзілі У.П.Затонскі (старшыня ЦК ВКП(б)У), Тур (сакратар камісіі па ўкраінізацыі ЦК ВКП(б)У) і Кобленц (памочнік Затонскага).

27 чэрвеня 1929 года на паседжанні Бюро ЦК КП(б)Б з паведамленнем пра вынікі правёркі выступіў Затонскі. Аднак высветлілася, што камісія не вывучыла ўсяго кола пытанняў, звязаных з практыкай нацыянальнай працы ў рэспубліцы. Члены Бюро ЦК адзначылі гэта як недахоп работы камісіі. У прыватнасці, член Бюро, старшыня ДДУ Р.А.Піляр адзначаў: "Вялікім дэфектам у рабоце камісіі з'яўляецца тое, што яна не ахапіла пытанняў, звязаных са

1/ ПА ЦПІ пры ЦК КПБ, ф.4, воп.20, д.30, л.157.

2/ Тамсама, воп.21, д.20, л.84.

становішчам сярод іншых нацыянальнасцяў, акрамя рускай і беларускай. Гэта можа даць вядомы палітычны водгук, палітычнае адлюстраванне ў нашым складаным беларускім міжнацыянальным сшытні, і гэта з'яўляецца адным з асноўных дэфектаў. А калі, скажам, возьмем яўрэйскую вуліцу, дык там мы маем сімптомы вельмі трывожныя ў сэнсе росту нацыяналізму, які разрастаецца махровай кветкай. І тут увязваць у агульную сістэму нашай барацьбы на ідэалагічным фронце варта было б. Тое самае датычыць і польскай націменнасці" /1/.

Камісія У.П.Затонскага выявіла шэраг хібаў у практыцы нацыянальна-культурнага будаўніцтва ў Беларусі, зрабіла шэраг каштоўных рэкамендацый. Што датычыць практыкі работы Акадэміі навук, якую ўзначальваў У.М.Ігнатоўскі, дык ні ў інфармацыі У.П.Затонскага на паседжанні Бюро ЦК КП(б)Б, ні ў ягоным дакладзе, які быў падрыхтаваны пазней у Маскве і перададзены ў ЦК КП(б)Б, яна не крытыкавалася /2/. На паседжанні Бюро ЦК КП(б)Б У.П.Затонскім выказаны толькі шэраг крытычных заўваг наконт асобных памылковых тэарэтычных палажэнняў у навуковых працах У.М.Ігнатоўскага. У Маскве на паседжанні ЦКК УКП(б) У.П.Затонскі ўзмацніў крытыку навуковых працаў У.М.Ігнатоўскага - у асноўным тых, якія выйшлі ў першай палове 20-х гадоў. У.М.Ігнатоўскі быў абвінавачаны ў тым, што ў першыя гады Савецкай улады ён дабіваўся стварэння беларускай камуністычнай партыі (мелася на ўвазе стварэнне ім на акупаванай беланалаякамі тэрыторыі Беларускай камуністычнай арганізацыі).

З прычыны гэтага абвінавачвання У.М.Ігнатоўскі 8 кастрычніка 1929 года накіраваў пісьмовае тлумачэнне ў ЦКК УКП(б) і ЦК КП(б)Б. Ён пісаў: "Я ўвайшоў у партыю сумленна, пасля таго, як партыя правярнула мяне і маіх былых папличнікаў на Беларускай Камуністычнай Арганізацыі, якая сапраўды існавала, якая працавала ў падполлі акупаванай Беларусі з дазволу і паводле дырэктыў Кампартыі. Гэтая арганізацыя была гатова кожную хвіліну распусціць сябе, і члены яе дабіваліся ўваходу ў Кампартыю, але

1/ ПА ІІІ пры ЦК КПБ, ф.4, воп.21, д.199, л.65-66.

2/ Тамсама, д.198, л.1-51.

тав. Ян, прадстаўнік ЦК КП Літвы і Беларусі, не дазваляў рабіць са зразумелых прычын. Мы яшчэ не былі дастаткова правяраны і не заслужылі гонару быць партыйцамі. Мне і іншым маім былым таварышам было дазволена быць партыйцамі толькі ў ліпені 1920 года, пасля таго, як Менск быў заняты Чырвонай Арміяй" /1/.

Неабгрунтавана крытыкаваўся рукапіс працы У.М. Ігнатоўскага па гісторыі паўстання 1863 года ў Беларусі. У дакладзе У.П. Затонскага наконт рукапісу адзначалася наступнае: "Адзіны пункт, па якім узніклі спрэчкі ў друку, - гэта гістарычнае даследаванне т. Ігнатоўскага пра паўстанне 1863 года. Паводле думкі кіраўніка Гістпарт т. Агурскага, т. Ігнатоўскім дадзена няправільная класавая ацэнка і данучана ідэалізацыя аднаго з дзеячоў паўстання К. Каліноўскага, які выступаў у якасці правадыра народнага беларускага руху і непасрэднага палітрэдактара рэвалюцыі ХХ стагоддзя" /2/.

Гэтае неабгрунтаванае абвінавачанне У.М. Ігнатоўскі таксама адкінуў. У лісце, накіраваным у ЦКК УКП(б) і ў ЦК Кампартыі Беларусі, ён заявіў: "Мая праца пра паўстанне 1863 года знаходзіцца ў рукапісе. Там няма прыпісанай мне ўстаноўкі. Акрамя таго, т. Агурскі маёй працы не чытаў, і ягоная заява ёсць суцэльная фантазія, якая мае характар наклёпу. Мною былі пададзены ў Кам-акадэмію (у сувязі з дыскусіяй аб пастаянных пытаннях пра паўстанне 1863 года) тэзісы. Гэтыя тэзісы чытаў М.М. Пакроўскі. Вось ягонае меркаванне па дадзеным пытанні, выказанае ім у стэнаграфаваным інтэрв'ю. "Пытанне: Вашае меркаванне пра 1863 год і аб поглядах на гэтае паўстанне Ігнатоўскага і супрацьлеглых яму Агурскага, Варскага і інш.? Адаказ: З літаратурай я знаёмы і мяркую, што гістарычна больш правільная тая характарыстыка, якую дае паўстанню Ігнатоўскі". З інтэрв'ю відаць, што стары памылкі я стараюся выправіць і што заява Агурскага занадта рызыкоўная" /3/.

27 кастрычніка 1929 года Бюро ЦК КП(б)Б прыняло рашэнне "не прычынь супроць публікацыі ліста тав. Ігнатоўскага ў адказ

1/ ПА ІПН пры ЦК КПБ, ф. 4, воп. 21, д. 173, лл. 35-36.

2/ Тамсама, д. 194, л. 70.

3/ Тамсама, д. 193, л. 36.

на запытанне Затонскага". У лісце У.М.Ігнатоўскі даў прынцыповую крытыку сваім працам, якія выйшлі на пачатку 20-х гадоў, прызнаў дапушчаныя ў іх памылкі, у тым ліку і ў "Гісторыі Беларусі ў канцы 19- пачатку 20 стагоддзя". На заканчэнні ліста ён адзначаў, што "гэтай зімой (1929 год) разам з іншымі таварышамі я распачаў падрыхтоўку працы па гісторыі Беларусі, у якой мы прыкладзем усе намаганні для правільнай марксісцкай устаноўкі пытанняў. Мала прызнаць памылкі, неабходна іх выправіць як мае быць, на што патрэбны час і грунтоўная разгрузка ад іншых абавязкаў, аб чым я буду яшчэ раз прасіць Бюро ЦК" /1/.

Бюро ЦК задаволіла гэтую просьбу і 11 кастрычніка 1929 года вырашыла сканцэнтравань уся праца У.М.Ігнатоўскага ў Акадэміі навук, а таксама на падрыхтоўцы навуковай працы па гісторыі Беларусі /2/.

У чэрвені 1930 года адбыўся XIII з'езд Кампартыі Беларусі, які побач з абмеркаваннем пытанняў гаспадарчага будаўніцтва аддаў увагу барацьбе з нацыянал-эпартунізмам у шэрагах партыі і крытыцы беларускага нацыяналізму. Выступаючы на з'ездзе, У.М.Ігнатоўскі крытыкаваў правы ўхіл у Кампартыі Беларусі. Ён заявіў, што пасобныя памылкі, дапушчаныя ім раней у тэарэтычных працах, ён выпраўляе ў выступленнях на рабочых сходах, у курсе лекцый, які чытаецца ў БДУ /3/.

Трэба зазначыць, што ў рэзальцы наводзіць дакладна аб прафсаюзах XIII з'езд КП(б)Б адзначаў, што галоўнай небяспекай у ажыццяўленні нацыянальнай палітыкі ў Беларусі з'яўляецца беларускі нацыянал-дэмакратызм. Гэты тэзіс, як няправільны і супярэчны рашэнням X, XII і XVI з'ездаў УКП(б), быў скасаваны XIV з'ездам Кампартыі Беларусі ў студзені 1932 года.

Важна падкрэсліць, што на паседжаннях бюро і пленумах, з'ездах Кампартыі Беларусі У.М.Ігнатоўскі ніводнага разу не крытыкаваўся. Сцверджанне ж С.Х.Агурскага на XIII з'ездзе КП(б)Б пра тое, нібыта У.М.Ігнатоўскі ў сваёй працы "1863 год на Беларусі" называў К.Каліноўскага беларускім рэвалюцыянерам і кіраў-

1/ На ЦК пры ЦК КПБ, ф.4, воп.3, д.33, лл.111,694.

2/ Тамсама, воп.3, д.33, л.72.

3/ Тамсама, воп.2, д.71, лл.412-416.

ніком сялянскага паўстання, было неабгрунтаванае. Аднаўляючы сялянскі характар паўстання 1863 года і кіраўніцтва гэтым паўстаннем К.Каліноўскім, С.Х.Агурскі сам памыляўся. Ён лічыў гэтае паўстанне шляхецкім, дваранскім./1/.

20-25 кастрычніка 1930 года Пленум ЦК КП(б)Б абмеркаваў пытанне "Аб чарговых задачах у нацпалітыцы", з дакладам па якім выступіў першы сакратар ЦК К.В.Гей. Гаворка на пленуме, аднак, вялася не так шырока, а была звужана да абмеркавання дзейнасці контррэвалюцыйнай арганізацыі "Саюз вызвалення Беларусі" (СВБ), крытыкі беларускага нацыяналізму і членаў Бюро У.М.Ігнатоўскага, І.А.Васілевіча і А.А.Сянкевіча. Мяркуючы па выступленні Р.Я.Рапапорта, абвінавачанні супроць У.М.Ігнатоўскага і іншых членаў Бюро ЦК грунтаваліся на паказаннях арыштаваных раней нацыяналістаў, хоць у паказаннях С.Некрэшэвіча і Галавінскага падкрэслівалася, што У.М.Ігнатоўскі не меў ніякага дачынення да СВБ. Відаць, паказанням Галавінскага варта верыць, бо ў лісце С.Казыры - упаўнаважанага НКЗС СССР пры ўрадзе БССР адзначалася, што Галавінскі меў кантакты з ДПУ, знаходзячыся яшчэ ў эміграцыі /2/.

Асобныя члены ЦК КП(б)Б, у прыватнасці С.Будзінскі, у сваіх выступленнях папярэджвалі, што арыштавання нацыяналісты В.Ластоўскі, Я.Лёсік, С.Некрэшэвіч і іншыя ў сваіх паказаннях, на якіх грунтаваліся высновы ДПУ, магчыма, "свядома ставяць пытанне так, каб запэцкаць як мага больш беларускіх камуністаў, каб пазбавіць нас максімальнай колькасці кадраў беларусаў-камуністаў, асабліва з кіраўнічага складу, каб даказаць, што камуністы-беларусы ўсе да аднаго, як яны, - нацыянал-дэмакраты" /3/. Гэтыя папярэджанні, аднак, не былі ўзятыя пад увагу.

Слова У.М.Ігнатоўскаму на пленуме не было дадзена. Пленум прыняў рашэнне, прапанаванае Бюро ЦК КП(б)Б (у Цэнтравым Інстытута гісторыі партыі пры ЦК КПБ рашэнне Бюро ЦК ад 18 кастрычніка 1930 года па справе У.М.Ігнатоўскага, прынятае напярэдадні пленума, адсутнічае). У гэтым рашэнні сказана:

1/ Па ІПІ пры ЦК КПБ, ф.4, воп.2, д.62, л.121-124.

2/ Тамсама, ф.15, воп.28, д.9, л.31.

3/ Тамсама, ф.4, воп.21, д.75, л.220.

"Т. Ігнатоўскі прыйшоў у нашу партыю з сацыяльна-чужога асяроддзя і мае ў сваім мінулым такія яскрава-контрэвалюцыйныя выступленні, як:

а) удзел у складанні зборніка, прысвечанага юбілею дома Раманавых (1913 год);

б) праца ў шэрагах беларускіх эсэраў супроць пралетарскай рэвалюцыі (1917-1920 гг.)".

Далей у рашэнні гаворыцца пра тое, што У.М. Ігнатоўскі, знаходзячыся ў шэрагах Кампартыі, не толькі не пераадолеў перажыткаў антыпралетарскага светапогляду і не стаў цалкам і поўнасьцю на пазіцыі марксісцка-ленінскай ідэалогіі, але і з'яўляўся правадніком нацыянал-апартуністычных поглядаў, фактычна скочваўчыся да пазіцыі нацыянал-дэмакратызму (адмаўленне класовай дыферэнцыяцыі і класовай барацьбы ў Беларусі, тэорыя адзінай працоўнай беларускай нацыі, ідэалізацыя дробнабуржуазных і буржуазных нацыяналістычных беларускіх партый, антыленінская, нацыяналістычная гістарычная схема Беларусі).

Як выявіла следства па справе контрэвалюцыйнай арганізацыі "Саюз вызвалення Беларусі", адзначалася далей у рашэнні, У.М. Ігнатоўскі на пасадах наркома асветы і прэзідэнта Беларускай Акадэміі навук з'яўляўся правадніком нацыянал-дэмакратычных устаноў, рупарам варожай пралетарыяту нацыяналістычнай інтэлігенцыі ў шэрагах партыі; ён на працягу некалькіх гадоў падтрымліваў сувязь з замежнымі нацыянал-дэмакратычнымі (нацыянал-фашысцкімі) дзеячамі і рабіў спробы арганізаваць фракцыйную барацьбу ўнутры КП(б)Б і КПЗБ.

Пленум паставіў перад ЦКК задачу ўсебакова высветліць паводзіны У.М. Ігнатоўскага ў дачыненні да ўдзельнікаў контрэвалюцыйнай арганізацыі СВБ з мэтай вырашэння пытання пра магчымасць яго далейшага знаходжання ў шэрагах партыі /1/. Варта адзначыць, што на гэтым самым пленуме старшыня ДШУ Беларусі Р.Я. Рапапорт гаварыў, што ў АДШУ няма падстаў абвінавачваць У.М. Ігнатоўскага ў прыналежнасці да СВБ /2/. (Партархіў ЦК КПБ не мае следчых матэрыялаў пра дзейнасць контрэвалюцыйнай

1/ Па ЦК КПБ, ф. 15, воп. 28, д. 9, л. 19.

2/ Тамсама, ф. 4, воп. 20, д. 75, л. 259.

арганізацыі "Саюз вызвалення Беларусі", да кіраўніцтва якой нібыта належаў У.М.Ігнатоўскі.)

Партыйнае расследаванне справы У.М.Ігнатоўскага ў ЦКК КП(б)Б пачалося 26 кастрычніка 1930 года і вялося ў сувязі з тымі абвінавачаннямі, якія былі выстаўлены супроць яго ў выступленнях К.В.Гея, Р.Я.Рапапорта і іншых членаў ЦК, у рашэннях Пленума, а таксама ў паказаннях арыштаваных – С.Некрэшэвіча, Я.Лёсіка, А.Баліцкага, З.Крышчэпава і інш.

16 студзеня 1931 года Прэзідыум і Парткалегія ЦКК КП(б)Б пастанавілі выключыць У.М.Ігнатоўскага з партыі "як чалавека, які не з'яў у антыпралетарскага светлагляду антысавецкіх партый, які свядома праводзіў на працягу ўсяго перыяду знаходжання ў партыі нацыянал-дэмакратычную ўстаноўку ў сваёй працы, з'яўляючыся фактычна кулацкім агентам у партыі, які ашукваў партыю паказанымі заявамі, прыкрываючы імі працягванне сваёй групавой антыкамуністычнай дзейнасці ў шэрагах КП(б)Б, і як чужога элемента, які садзейнічаў нацдэмаўскай контррэвалюцыі" /1/.

Раней, 26 снежня 1930 года, Бюро ЦК КП(б)Б прыняло рашэнне звольніць У.М.Ігнатоўскага з пасады прэзідэнта Беларускай Акадэміі навук. Аднак 8 студзеня 1931 года Бюро ЦК яшчэ раз вярнулася да гэтага пытання і пастанавіла звальненне У.М.Ігнатоўскага з пасады прэзідэнта "аформіць навоцце савецкага парадку ў выглядзе вызвалення ад пасады па ягонай просьбе" /2/.

22 студзеня 1931 года Бюро ЦК зацвердзіла пастанаўленне прэзідыума ЦКК КП(б)Б аб выключэнні У.М.Ігнатоўскага з партыі і прыняло рашэнне апублікаваць яго ў друку /3/. 24 студзеня яго было апублікавана ў выглядзе выкладу ў перадавым артыкуле газеты "Звязда", а 25 студзеня – у газеце "Рабочы".

11 лістапада сын У.М.Ігнатоўскага – М.У.Ігнатоўскі – звярнуўся ў ЦКК УКП(б) з заяваю, дзе было напісана, што "3.11-31 г. яго (бацьку) выклікалі ў АДПУ на допыт, а на другі дзень, 4.11-31 г., каля адзінаццаці гадзін раніцы ён застрэліўся". У лісце таксама адзначалася, што У.М.Ігнатоўскі за некалькі гадзін да смерці

1/ Па ІІІ пры ЦК КПБ, ф.15, воп.28, д.4, л.5; ф.4, воп.3, д.41, л.77.

2/ Тамсама, ф.4, воп.3, д.41, л.43.

3/ Тамсама, д.41, л.152.

гаварыў дома, што ў часе допыту ён змушаны быў падпісаць пака-
занне, дзе шмат якія пункты не адпавядалі сапраўднасці. Паводле
ягоных слоў, гаварылася ў лісце, ён зрабіў гэта, бо яго вельмі
доўга трымалі на дошыце, ён стаміўся, цэлы шэраг абвінавачанняў
не мог абвергнуць, дзеля таго што не меў сапраўдных дакумен-
таў, і з ім пад час допыту абыходзіліся надта груба" /1/. На
заль, партархіў Інстытута гісторыі партыі пры ЦК КПБ не мае гэ-
тых дакументаў, а таксама дзённіка У.М.Ігнатоўскага, які быў
адабраны ў яго работнікам ДІУ.

Пасля самагубства У.М.Ігнатоўскага сакратар ЦК КП(б)Б К.В.
Гей накіраваў на імя І.В.Сталіна тэлеграму, у якой паведамляў,
што "Ігнатоўскі памёр удзень 4-га лютага праз некалькі гадзін
пасля стрэлу" /2/.

21 лютага 1931 года ЦКК УКП(б) запатрабавала ў Цэнтральнай
Кантрольнай Камісіі КП(б)Б матэрыялы пра У.М.Ігнатоўскага. На-
заўтра ў ЦКК УКП(б) і асабіста Л.М.Кагановічу была накіраваная
дакладная запіска "Аб сувязі асобных членаў КП(б)Б з нацдэмаў-
скай контррэвалюцыйнай арганізацыяй і аб антыпартыйных групіроў-
ках у КП(б)Б" /3/. Гэты дакумент раскрывае групавую барацьбу,
якая вялася ў Кампартыі Беларусі А.І.Крыніцкім, А.Р.Чарвяковым,
Я.А.Адамовічам, І.А.Васілевічам, якія займалі адказныя пасады ў
партыйным і савецкім апаратах рэспублікі. Тут У.М.Ігнатоўскі аб-
вінавачваецца ўжо толькі ў арганізацыі групаўшчыны ў Кампартыі
Беларусі з 1921 года. Як відаць з дакладнай запіскі, у групу
У.М.Ігнатоўскага ўваходзілі Я.А.Адамовіч, З.Х.Жылуновіч, А.В.
Баліцкі, І.Каранеўскі, А.Л.Бурбіс, Б.І.Стасевіч, і аргентавала-
ся яна на А.Р.Чарвякова /4/. Вядома, аднак, што У.М.Ігнатоўскі
да лістапада 1924 года не быў членам Бюро ЦК і не мог узнач-
ліць групу ў Кампартыі.

16 сакавіка 1931 года сын У.М.Ігнатоўскага другі раз з'яў-
нуўся ў ЦКК УКП(б) з просьбай перагледзець справу аб выключэнні

1/ ЦДА ІМЛ пры ЦК КПСС, ф.6, воп.2, д.5468, т.2, л.39.

2/ ЦА ІГІ пры ЦК КПБ, ф.4, воп.21, д.233, л.100.

3/ Тамсама, ф.15, воп.28, д.2, лл.1-28.

4/ Тамсама, д.2, л.10.

бацькі з партыі /1/.

25 сакавіка 1931 года Прэзідыум ЦКК УКП(б) прыняў "Рэзалюцыю па справе беларускіх нацыянал-дэмакратаў", у якой У.М.Ігнатоўскі прыгадваецца толькі ў ліку дзеячоў (А.Баліцкі, Я.Адамовіч і інш.), што былі прыкрыццём групы "контррэвалюцыйнай буржуазна-нацыяналістычнай інтэлігенцыі", якая сканцэнтравала "ў сваіх руках частку працы па нацыянальна-культурным будаўніцтве (выдавецкая справа, Акадэмія навук, перападрыхтоўка настаўніцтва і некаторыя іншыя)" /2/.

На заяву, пададзеную сынам У.М.Ігнатоўскага ў ЦКК УКП(б), сакратар ЦКК М.Шкіратаў у лісце ў ЦКК КП(б)Б і М.У.Ігнатоўскаму ад 2 ліпеня 1931 года наведзіў, што Прэзідыум ЦКК УКП(б), пазнаёміўшыся са справай У.М.Ігнатоўскага, знайшоў, што "аснованні к пересмотру нет" /3/.

Б/ ЦПА ІМІ пры ЦК КПСС, ф.6, воп.2, д.5468, т.2, л.36.

2/ ЦА ІІІ пры ЦК КПБ, ф.4, воп.21, д.189, л.319.

3/ Тамсама, ф.15, воп.28, д.9, л.16.